

ՄԵԾ ԵՂՋԻԻՐԱՒՈՐ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐԸ.

Կաթի պակասութիւններ.

Որքան աւելի է պարզուում բազմաթիւների դերը ամբողջ գործարանական կեանքի մէջ, նոյնքան աւելանում են կաթն և նորանից պատրաստած նիւթերն անվնաս պահելու միջոցները: Կաթի մէջ յառաջացած գրեթէ բոլոր փոփոխութիւններ պէտք է վերագրել այդ մանրիկ օրգանիզմների գործունէութեան. կան փոփոխութիւններ, որ ցանկալի չեն, որ պէտք է արգելել կամ գոյնաւորել. կան և այնպիսիները, որ պէտք է յառաջ բերել կամ կանոնաւորել. ուստի հասկանալի է, թէ որքան կարևոր է կաթնատնտեսութեան համար այս օրգանիզմների մասին տեղեկութիւններ ունենալը: Նայած այն դերին, որ խաղում են սոքա կաթնատնտեսութեան մէջ, նոյա կարելի է բաժանել երեք խմբերի.

1. Օրգանիզմներ, որոնց գործունէութիւնը անհրաժեշտ է, որպէսզի կաթին կամ նորանից ստացած նիւթերին որոշ, ցանկալի յատկութիւն տրուի: Այդպէս է, օրինակ, թթուած սերից կարագ պատրաստելը և պանիր ստանալը:

2. Օրգանիզմներ, որոնք ձգում են կաթի և նորանից պատրաստած արդիւնքների արժէքը: Սոցանից մի քանիսը կաթը թթուեցնելու պատճառ են դառնում, որ սակայն անհրաժեշտ է սերը մակարդելու համար. միւսները պանրի անկանոն թթուութիւն են յառաջացնում. մի երրորդ խումբը յառաջ է բերում ուրիշ տեսակ պակասութիւններ:

3. Վերջապէս կան մի քանի այլ տեսակ օրգանիզմներ, որոնք նոյն իսկ ծանր տարափոխիկ հիւանդութիւններ են առաջ բերում. այդպիսիներից են տուբերկուլեօզի (բարակացաւ, չախօթկայ), ծաղիկի և այլ բացիլներ: Այս օրգանիզմներն ընդունակ են կաթի մէջ ապրելու և վարակելու մարդկանց և կենդանիներին՝ մահացու հիւանդութիւնների պատճառ դառնալու: Սոցա սաղմերը կարող են գտնուել հիւանդ ստինքի մէջ. բայց աւելի յաճախ զարգանում են կաթի մէջ՝ շրջապատի ապականոնած օդից և անմաքուր ամաններից:

Կաթը փոփոխութեան է ենթարկւում երբեմն կթելուց առաջ, ստինքների մէջ, երբեմն էլ յետոյ: Կթելուց առաջ ե-

դած պահասութիւններն պատճառ կարդ են լինել անասունների վատ սնունդը, փչացած ջուրը և կենդանու հիւանդութիւնները:

Պահասաւոր կաթի այլևայլ տեսակները կարելի է հետեւեալ կերպով որոշել:

Կապոյս կաթ.—երբեմն, երբ եղանակը տաք է լինում, կթելուց յետոյ անմիջապէս, իսկ ցուրտ օրերը աւելի երկար ժամանակուայ ընթացքում (24—72 ժամ անցնելուց յետոյ) կաթի երեսին նկատուում են առանձին կապոյտ, հաղուազիւտ դէպքերում նաև դեղին ու կարմիր բծեր, որոնք գնալով հետզհետէ բազմանում և բռնում են ո՛չ միայն կաթի մակերեսոյթը, այլ և տարածւում են ստորին շերտերում, և ամբողջ կաթի երեսը կապտում է: Բծերի տարածումը դադարում է, երբ կաթը խիստ թթուած է, կամ երբ մակարդուում է: Կաթի մէջ այդպիսի փոփոխութիւններ յառաջացնողը մի տեսակ կապտաւուն բացիլ է:

Պակաս ջերմութեան մէջ կաթի երեսին աւելի դանդաղ է յառաջանում կապտաւուն գոյնը, քան բարձր աստիճանի բարեխառնութեան մէջ, որովհետև առաջին դէպքում միկրոբն անհամեմատ աւելի դանդաղ է զարգանում: Մասնադէտների կատարած փորձերից երևում է, որ կաթն սկսում է կապտել 10—12° ջերմութեան մէջ թոյլ կերպով, 15—18° մէջ հասնում է իւր բարձր աստիճանին և այդպէս շարունակուում է մինչև 25°-ը: 25°-ից բարձր ջերմութեան մէջ դանդաղ ընթացք է ունենում, իսկ 37° ջերմութեան մէջ դադարում է բոլորովին:

Կապտաւուն գոյն ունեցող կաթը խիստ թթու հոտ է ունենում: Թէպէտ այդպիսի կաթի սերից կարելի է իւղ հանել, բայց այդ իւղը ընտիր տեսակից չի լինում և կապտաւուն գոյնը անցնում է նորան: Այն կարծիքը, թէ այսպիսի կաթը թունաւոր է լինում և գործածութեան համար անպէտք, սխալ է:

Որովհետև կաթի մէջ այսպիսի պահասութիւնները շատ անգամ յանկարծակի են պատահում և շուտով էլ անհետանում են, ուստի ենթադրում են, որ դոցա պատճառը անասունների համար իբրև կեր ծառայող բոյսերն են, որոնցից միկրոբներն անցնում են կամ անմիջապէս անասունների մարմնին, կամ գոմի ապականուած օդից ընկնում են կաթի մէջ:

Փորձերը ցոյց են տուել, որ 80° ջերմութեան ներքոյ միկրոբները մի բոպէում ոչնչանում են:

Կաթի այս պահասութիւններից զգուշանալու համար հարկաւոր է ամէնից առաջ մաքրութեան բոլոր միջոցները ձեռք

առնել. հարկաւոր է դռներն և լուսամուտները փակել և ծածուկել մի լուծուի տալ կաթ պահած տեղերում. կաթնատան պատերի, յատակի, առաստաղի, նաև կաթի վերաբերեալ գործիքներին գած քսել. կաթը սպուն օդի մէջ պահել և որքան կարելի է շուտ գործադրել:

Կաթը կարող է կապտաւուն գոյն ունենալ երբեմն նաև երբ նորանում միկրոբներ չկան. այդ ժամանակ կաթը կապտաւուն է լինում արդէն կթելիս և նորա մէջ կապտութիւն են յառաջ բերում կերի հետ խառնուած մի քանի բոյսեր, օրինակ՝ թորթը, ծաղկաբերը, կնիւն և այլն, որոնցից մի տեսակ չվեջլուծուող կապտաւուն նիւթ մտնելով կենդանու կազմութեւ մէջ, այնտեղից անցնում է կաթին: Անասնատէրերը կարող են ուշադիր լինել և մարգագետնից, արօտներից կամ քաղած խոտերի միջից ջոկել կաթն այդպէս վնասող բոյսերը:

Կարմիր կար.— Պահպանուող է համարուում նաև կաթի կարմիր գոյն ունենալը, որ յառաջանում է՝ ա) Կերի մէջ եղած կարմիր ներկող նիւթերից, 2) արիւնից, 3) մի տեսակ միկրոբներից: Կաթին առանց նստուածքի (տկնուցք, դիրտ), միակերպ կարմրաւուն գոյն տուող բոյսերից են գլխաւորապէս տորոնը, հրանուկը, ձիագին, փեննան և այլն: Երբ կաթն իւր մէջ արիւն է պարունակում, կաթնամանի յատակի վերայ լինում է կարմիր նստուածք: Արիւնն ընկնում է կաթի մէջ կամ այն ժամանակ, երբ ստինքի և նորա մօտ գտնուող մարմնի մասերի վերայ վէրքեր են լինում, և կամ երբ կովը արիւնախառն է միզում, որովհետև առողջութիւնը խանգարուել է: Արիւնախառն մէջ արտադրելու պատճառը զանազան ընծախոտերի (ЛЮТИКЪ), կաղանջանների (МОЛОЧНАЯ), եղեգնաբոյսերի (КАМЫШЪ), ագռաւածաղկի (ОСОКИ), պրտուի (СИТНИКЪ), ձիագու (ХВОЩЪ), տերեւալից (լատենի—ОЛЬХА) և փշատերեւ ծառերի մատաղ ընծիւղներն են: Արիւնոտ մէջ կարող է յառաջանալ նաև գարնանը շատ վաղ անբարեյաջող եղանակին կովերին արօտ տանելուց: Կովերին այս հիւանդութիւնից ազատելու համար խորհուրդ են տալիս օրական երեք անգամ 33 գրան կապարաշաքար (СВИНЦОВЫЙ САХАРЪ) տալ:

Կաթին կարմիր գոյն տուող միկրոբներն ամէնից աւելի լուս գարգանում են 25° ջերմութեան մէջ: Նորա փչացնում են կաթը նախ նորանով, որ շուտով մակարդւում, կտրւում են, փոխում նորա գոյնը, և ապա՝ մի տեսակ հոտ են տալիս: Այս դէպքում ևս մաքրութիւնը առաջին միջոցն է չարիքի դէմ:

Իեղիկն կար. — Կան մի քանի սուկներ և մի տեսակ բացիլ, որոնք կաթին դեղին գոյն են տալիս, բայց դեռ չեն ուտում նախընտրած: Եթէ եռացրած կաթը խառնենք դեղին կաթի հետ՝ 2½ ժամ անցնելուց յետոյ մահարդում է: Կաթը դեղին գոյն կարող է ոտանալ նաև այն ժամանակ, երբ կովերն ուտում են սաեսդիկն, քրքումի, խաշնդեղի տերեւներ, և այլն: Այս դէպքում ևս պէտք է վերոյիշեալ միջոցները ձեռք առնել:

Կաթը երբեմն կարող է նաև մանուշակի գոյն ստանալ, երբ կովերն ուտում են ադուեսագի, մատիդեղ, կմըշարուկ, սեցորեն ևլն:

Կալչուն կար. — Կալչուն կամ թել թել դարձող կաթը թանձր է լինում: Եթէ շատ թանձր լինի, կճղուի թել թել և կամ բոլորովին չի նստի, կամ քիչ, և հեշտութեամբ կմահարդուի: Կաթի կալչունութիւնն ընդհանրապէս սառելուց յետոյ կհասկացուի: Այդպիսի թանձր, կալչուն կաթը անախորժ է լինում, անհամ, սերը պակաս, և նորանից դժուարութեամբ է կարագ ստացուում: Կաթի այս պակասութեան պատճառներն են՝ կովերի հիւանդութիւնները (կճղակի հիւանդութիւն ևլն), վատ կերը, կաթնատան անյարմարութիւններն և վերջապէս անմաքրութիւնը: Այդպիսի պայմաններում երեւան են գալիս մի շարք այլևայլ տեսակի միկրոօրգանիզմներ, որոնք և փոխում են կաթի բնական յատկութիւնը: Թէպէտ այդպիսի կաթով անմիաս կերպով կարելի է կերակրել անասուններին, այնուամենայնիւ անհրաժեշտ է կովերն առանձին առանձին կթելով իմանալ, թէ արդեօք հոտի մէջ ո՞ր կովի կաթն այդպէս է, և միջոցներ ձեռք առնել. օր. մինչև 65° տաքացնելով կարելի է անմիաս դարձնել այն:

Գ. Գ.

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼՔ

Երկրագործութեան անկումն Անգլիայում. — Անգլիայում վաղուց է, որ երկրագործութիւնը քայքայւում է, — այն օրից, երբ մեքենաների արդիւնաբերութիւնը, ազատ առևտուրը, և այլն,